
Tillfällighetsmodrande och föräldralösa barn i amerikanska post-9/11-romaner

AF HELENA WAHLSTRÖM HENRIKSSON

ABSTRACT

Temporary Mothering and Orphans in American Post-9/11 Novels

This article explores how ideas about national identity are staged and critiqued through representations of family relations in two American post-9/11 novels, focusing more specifically on mothering and the orphan child. Michael Cunningham's *Specimen Days* (2005) and Lynne Sharon Schwartz's *The Writing on the Wall* (2005) feature orphan children and women who take on the task of mothering them, if only temporarily, in the aftermath of the terrorist attacks. These orphans, as well as the women who mother them, serve to destabilize the "naturalness" of motherhood as well as the naturalization of the nuclear family. They are also interesting in that they talk back to a broadly mediatized nationalist rhetoric in the US that glorifies (dead) fathers and constructs mothers as suspect or unpatriotic if unwilling to support such glorification. Discussing meanings of orphanhood and motherhood from a critical perspective informed by feminist theory, family studies and American studies, this article proposes that fiction is a productive site for investigating nationally and culturally specific constructions of family, parenthood, and childhood.

KEYWORDS

motherhood, mothering, orphan, nationalism, 9/11

Helena Wahlström Henriksson er lektor i konsstudier ved Uppsala Universitet. Hendes forskning fokuserer på kulturstudier og ideologikritik, men også på faderskab i "alternative familier" fremstillet i moderne film og litteratur. Et nyt projekt omhandler familie billeder og forældreskab i svensk 2000-tals litteratur.

Den här artikeln diskuterar fiktiva framställningar av familjereationer och de idéer och ideologier de ger uttryck för med utgångspunkt i två romaner från USA: Michael Cunninghams *Specimen Days* och *The Writing on the Wall* av Lynne Sharon Schwartz. Båda romanerna publicerades 2005 och kan karaktäriseras som "post-9/11"-berättelser som utspelar sig i ett slags post-traumatiskt nu. Medan romanerna sammanfaller med många andra post-9/11-berättelser just genom att de använder familjeliv för att undersöka effekterna av ett nationellt trauma är de särskilt intressanta för de sätt som de placerar morbarn-reationer i förgrunden. I båda romanerna är föräldralösa barn centralfigurer, och i båda finns också modersgestalter som på olika sätt tar sig an dessa barn, reflekterar över dem och över sin egen relation till dem. Dessa vuxna karaktärer har en paradoxal och ibland bara tillfällig position som föräldrar åt föräldralösa.

Fokus ligger särskilt på det sätt som romanerna använder föräldralösa barn och modersgestalter för att dels iscensätta en nationell kris som en familjär kris, och dels problematisera denna sammanblandning.¹ Diskussionen handlar också om hur föräldralösa barn och deras (tillfälliga) mödrar framställs i relation till offentlig retorik omkring familj och barndom under tiden efter terrorattackerna 2001. Är den föräldralöse ett behövande eller ett hotfullt barn? Ett barn som kan inkorporeras i den amerikanska familjen, eller som måste stå utanför? Hur representeras moderskap i dessa berättelser? Vem kan ta (motsägsfull) plats som förälder åt ett föräldralöst barn, och på vilka villkor kan det ske? Min diskussion av dessa frågor tar form i skärningspunkten mellan feministisk kulturkritik, familjestudier och Amerikastudier. En utgångspunkt är att skönlitterära framställningar kan fungera som produktiva ingångar till att undersöka föräldraskap som en

kulturspecifik konstruktion som upprätthåller nationen.

NATIONEN SOM FAMILJ

Ideologiska kopplingar mellan familj och nation är en definierande aspekt av många, kanske de flesta, moderna nationsstater. Benedict Anderson argumenterade i sin epokgörande studie *Imagined Communities* (1991) för att nationer kan betraktas som politiska samhällen som förstås utifrån släktskapsrelationer. Många forskare har också konstaterat att när nationen förstås med hjälp av släktskapstermer bidrar det till att nationen uppfattas som "naturlig" och därför också ofrånkomlig, snarare än som politiskt och socialt skapad (Collins 1998). Dessa sammanblandningar av familj/släkt(e)/nation har inte minst granskats av feministiska och postkoloniala kritiker. Nira Yuval-Davis har till exempel i den nu klassiska studien *Gender and Nation* (1997) utforskat hur uppfattningar om nation och familj som parallella och varandra avhängiga fenomen resulterar i olika positioner för män och kvinnor, och pekat på vikten av att granska hur kön/genus interagerar med klass, etnicitet och andra maktdimensioner i varje given nationell kontext.¹

I USA har retoriska och idémässiga kopplingar mellan nation och familj funnits sedan puritanernas ankomst på 1600-talet. Dessa kopplingar har ofta tjänat till att formulera det speciella med den nationella identiteten och definiera vilka som hör hemma i nationen genom tal om till exempel nationsfäder, patriotiskt moderskap eller "nationens rätta barn" (Pazicky 1998). Genom talet om nationen som familj upprätthålls en vit, patriarkal och heterosexuell hegemoni, likaväl som kärnfamiljsnormen av mamma-pappa-barn som sedermera kommit under feministisk kritik. Sociologen Patricia Hill Collins argumenterar för att "familjen" som social praktik och ideolo-

gisk konstruktion bidrar till att "naturliggöra" nationen och dess folk i en viss form.² Kärnfamiljens specifika normativa kraft i USA, menar Collins, ligger i dess dubbla funktion som "ideologisk konstruktion och en fundamental princip för social organisering" (1998: 63).

Modersfiguren är central för familjeidealet. Hon är en paradoxal figur som *samtidigt* är uppbyren som en primär föräldragestalt *och* underordnad under faderns ledarskap; för sin "femininitet" *samtidigt* hylad som omsorgstagande *och* misstänkliggjord som opålitlig. Genom den amerikanska historien har moderskapet aktiverats som platsen där nationen kan återskapa sig själv. Men också som en osäker plats; exempel på politiker som kritiserat amerikanska mödrars bristande patriotism eller skadlighet för nationen spänner från Theodore Roosevelt som upprörd inför sjunkande födslothal bland vita amerikaner under 1900-talets början uppmanade vita kvinnor att göra sin plikt och föröka sig, till slutet av samma århundrade då vicepresidenten Dan Quayle gjorde bisarra debattinlägg om det moraliskt förkastliga i singelmödrskap i samband med dess representation i en populär teveserie (*Murphy Brown*). Feministiska kritiker har nu genom flera årtionden problematiserat såväl moderskapets och modrandets betydelse i sig (Holm 1993; Ruddick 1989; Tuttle Hansen 1997), som moderskapets plats i den specifikt amerikanska kontexten (Spillers 1987; Tyler May 1995; Ladd-Taylor och Umanski 1998; Ehrenreich 2002).

I den följande diskussionen kommer modrandet som ett görande, som en social praktik, att stå i förgrunden, liksom de sätt som moderskap åter kommit att operera som en plats för nationell oro i samband med 9/11 och dess efterspel.

Särskilt sedan 1990-talet har barnets narrativa och ideologiska funktioner i fiktiva framställningar av familj och nationell samhörighet undersökts av feministiska kritiker (Sanchés Eppler 2005; Nelson 2001), lika-

väl som hur barn genom historien förknippats med olika värden och problem (Kincaid 1998; Levander 2006). Inom humaniora och samhällsvetenskaperna har forskare, initialt inspirerade av Philippe Ariès studie *Barndomens historia* (Fra. orig. 1960; Sv. övers. 1982), alltmer kommit att utgå från en förståelse av barndom som en social konstruktion avhängig tid, plats, och makt-dimensioner som klass och etnicitet. Caroline Levander och Carol Singley menar till exempel, med en tydlig referens till Simone de Beauvoirs klassiska uttalande om "kvinnan", att:

the child is not only born but made – not only a biological fact but a cultural construct that encodes the complex, ever-shifting logic of a given group and therefore reveals much about its inner workings (2005: 4).

Diskussionen om Cunninghams och Schwarts romaner är grundad både i teorier om moderskap och i teorier om barndom, med särskild fokus på föräldralöshet.

FÖRÄLDRALÖSHETENS BETYDELSER

Det föräldralösa barnet är en privilegierad trop i många retoriska och litterära sammanhang i USA, med en stark förankring i olika textgenrer. Ofta är litterära och metaforiska föräldralösa barn i USA sammankopplade med upplevt nationsspecifika värden som individualism, självständighet och handlingskraft, men också historielöshet. Den föräldralöse pojken är en centralfigur i den litterära kanon, bland annat i form av den amerikanske Adam (Lewis 1955), och exemplifierad av Mark Twains pikareskroman *Adventures of Huckleberry Finn* (1886). I de tidigaste specifikt amerikanska genrer, så kallade "captivities" (berättelser om och av vita som tillfångatagits av indianer) och slavberättelser, är familj och föräldralöshet också centrala. Detta gäller även populära genrer som sentimentala romaner med framför allt föräldralösa flickor

som centralgestalter.² Med tanke på kärnfamiljens centrala plats i konstruktionen av en nationell identitet i USA, kan det te sig paradoxalt att det föräldralösa barnet också har en central plats i nationsbygget, eftersom denna figur på sätt och vis är en negation av kärnfamilj, kanske av familj över huvud taget.

“Orphan” betyder “föräldralös” men kan avse ett barn som “förlorat *en eller två* föräldrar”. Enligt *Oxford English Dictionary* är det ovanligt att barn med en levande förälder betecknas som “orphan”, men den amerikanska historieskrivningen likaväl som fenomenet i vår egen tid visar faktiskt på motsatsen. Barn vars föräldrar av olika anledningar inte ansetts lämpliga har omhändertagits av myndigheter, satts på barnhem eller adopterats bort, och en följd av detta är att fattiga barn, icke-vita barn, samt barn i icke-konventionella familjer i hög utsträckning har definierats som “orphans”. Termen “orphan” har för många starka 1800-talskonnotationer men har också aktiverats på nytt under 2000-talet, då det föräldralösa barnet blev en särskilt användbar trop för att tala om förlust och överlevnad efter 9/11. Dagen efter attacken etablerades en fond, *The Twin Towers Orphan Fund* (TTOF), för att samla ekonomiskt och socialt stöd till de barn som förlorat en förälder i attackerna.³ Det är värt att notera att termen “orphan” används av TTOF, trots att inget barn förlorade båda sina föräldrar i attackerna. “Orphan” kan alltså vara en term som används för att lyfta vissa barn som särskilt behövande, särskilt värda att uppmärksamma på ett nationellt plan (Fauldi 2007; Nguyen 2008).

Som litterära karaktärer blir “orphans” meningsfulla både i relation till litteraturhistorien och i relation till de könade och rasifierade socialhistoriska omständigheter som föräldralösa barn levt och lever under, omständigheter som skiljer sig mellan till exempel vita euroamerikaner, afrikan-amerikaner och den amerikanska ursprungsbe-folkningen i USA.⁴ Genom fiktionernas

dubbla rörelse – i förhållande till såväl litteraturhistoria som socialhistoria – blir alltså det föräldralösa barnet ett medel för att pröva gränser för inkludering/exkludering i nationen/familjen. Om en av barnets symboliska funktioner är potentialen för mognad, för en framtida vuxenhet, är en av det föräldralösa barnets specifika symboliska funktioner potentialen att inkorporeras i en familj; om “föräldralöshet” i första hand blir begriplig i en familjekontext är den föräldralöse, oavsett “ras”, icke desto mindre situerad utanför familj. Det är denna samtidiga utanförhet/innanförhet som gör den föräldralöse till en sådan användbar litterär figur för att utforska och kritisera “familjen”. Föräldralösa barn i samtidslitteraturen är ett tecken på, *och* ett sätt att bearbeta, en upplevd nationell och familjär omvandling, och ett instrument för att expandera idén om nationell identitet (Holmgren, Kella och Wahlström 2014).⁵

DE FÖRÄLDRALÖSAS ANNORLUNDAHET I MICHAEL CUNNINGHAMS *SPECIMEN DAYS*

Michael Cunninghams *Specimen Days* är en triptyk bestående av tre fristående men sammanlänkade berättelser, spökhistorien *In the Machine*, noir/thrillern *The Children's Crusade*, och science-fiction berättelsen *Like Beauty*. Alla tre utspelar sig i New York, har mycket utsatta föräldralösa barn som centralgestalter och en central modersfigur som heter Catharine (eller en variant av det namnet). Den första berättelsen utspelar sig någon gång omkring 1870-talet, då industrialismen och migrationen, som det heter, “exploderade”; den andra i ett tidigt 2000-tal präglad av terrorhot, och den tredje i ett framtida, postapokalyptiskt 2150-tal då simuloser – en form av androider – och varelser från planeten Northea, sam-existerar med människorna under ojämlika förhållanden. Det föräldralösa barnet är i alla tre historierna en vit pojke.

Trots att berättelserna är förlagda i skilda

tidsåldrar, tar de alla upp frågor omkring "normala" familjekonstellationer, genusifierade familjeroller, och rasifierade och klassbestämda livsvillkor som är aktuella i vår samtid. De aktiverar också olika sorters oro över föräldraskap och föräldralöshet. Samtidigt som de visar att föräldralöshet medför särskild utsatthet för vissa befolkningsgrupper indikerar berättelserna också att problem med föräldralöshet och föräldraskap i viss mån är historiskt specifika – från det sena artonhundratalet då föräldralösa barn i allt högre grad blev en målgrupp för välgörenhetsarbete och insatser för att minska stadens underklassbarnbefolkning, till aktuella rädslor för alternativa familjer, genmanipulation och bioteknik, men också för migration och minoritetskvinnors alltmer frekventa funktioner som surrogatmödrar eller sociala mödrar åt vita västerländska barn (Winddance Twine 2011; Ehrenreich och Hochschild 2002).

Mittenberättelsen, *The Children's Crusade*, utspelar sig i ett "nu" förlagt strax efter terrorattackerna i New York och aktiverar tydligt frågor om vad ett nationellt "vi" kan inkludera. Vi möter Cat, en afrikansk-amerikansk kriminalpsykolog som tar emot telefonsamtal med uppgiften att urskilja genuina hot från ofarliga påringningar, allt för att kunna avstyra ytterligare terrorattacker. Hon missar dock autenticiteten i ett telefonsamtal från en ung vit pojke som sedan spränger sig själv och en vit affärsman i luften genom att omfamna mannen "precis intill Ground Zero" (98) och detonera en sprängladdning som han lindat runt kroppen. Snart äger en likadan attack rum, där en afrikansk-amerikansk pojke dödar en afrikansk-amerikansk arbetarklassman, och efter en rapport om ett liknande dåd i Chicago misstänker polisen att det kan röra sig om ett hot på nationell nivå. Efter en tid får Cat veta att pojkarna är föräldralösa, och när hon möter en av självmordsbombarna ser hon honom framför allt som ett utsatt barn. Tyngd av skuld över sin sons död av ett odiagnostiserat hjärtfel många år tidiga-

re bestämmer sig Cat för att rädda pojken i stället för att överlämna honom till sina kollegor vid polisen, och tillsammans beger de sig med mycket osäkra framtidsutsikter söderut på ett tag.

9/11 är ett nationellt trauma som i massmedierna och den politiska retoriken i USA mycket kommit att sammanlänkas med bilder av familj och föräldralöshet.⁶ I Cunninghams roman står den föräldralösa pojken som förkroppsligandet av social och ekonomisk marginalisering i en tid av osäkerhet och misstänksamhet. Genom att fokusera på pojkars utsatthet och förlust skapar författaren en motbild till klassiska karaktärer som Huckleberry Finn eller Ragged Dick. Här är föräldralösa pojkar – i motsats till TTOF-barnen – underprivilegierade så till den grad att de kan betraktas som "nobody" eller "already dead" (102). Det visar sig att en äldre kvinna har räddat dem till livet, men sedan tränat dem för döden genom att utbilda dem till självmordsbombare och mördare för en organisation som kallas "Familjen". Hon förklarar för Cat att pojkarna var "dead anyway" (169) eftersom ingen ville ha dem, de var övergivna, sålda, utnyttjade barn. I kontrast till de nationellt uppmärksammade TTOF-barnen framställer Cunningham pojkar som inte har några fäder, som sålts eller lämnats av sina födslomödrar, och lever marginella existenser socialt och politiskt. Pojkarnas terrorism framstår som konsekvensen av vuxnas agerande på deras kroppar, deras genetiska, adoptiv- och potentiella nya föräldrar gör att de står långt ifrån den självständiga och driftige pojken i den amerikanska litteraturhistorien. Det våld som pojkarna i Cunninghams tre berättelser utövar när de dödar föräldrar och andra vuxna, och det våld och lidande som de utsätts för i samband med såväl familjeliv som fabriksarbete och fattigdom, är fenomen som går på tvärs mot dominanta idéer om barndom som en "lycklig tid" av oskuldsfullhet och glädje. Att de är *både* oskyldiga och våldsamma skapar spänningar i texterna, och bidrar till

att de föräldralösa framstår som "de andra" hos Cunningham. Andra som dödar, skrämmer, skapar oro eller terror.

Denna andrahet påminner om barnets paradoxala betydelse i USAs historia, som bärare av både "nostalgi och hopp om framtiden", som samtidigt "svag och mäktig, lockande och motbjudande" (Kincaid 1998: 68; min översättning). Den dubbelheten visar sig också i Cats reaktioner på pojkar, och i det sätt som de benämns av henne och kollegorna vid polisen. Vid deras första möte känner Cat en "spasm of dreadful compassion. Here was a monster; here was a frightened child. Here was a tortured little boy who could at any moment blow them both away" (179). När de börjar sin resa ser hon honom åter som oskyldig: "just a little boy, happy for the first time" (195) precis innan hon tvärtom förstår honom som "insane . . . a killer" (196). Genom att placera alla dessa förståelser av barnet i medvetandet på en vuxen karaktär, understryker romanen att det föräldralösa barnet i hög utsträckning är en vuxenvärldens konstruktion.

DE FÖRÄLDRALÖSA OCH FAMILJÄR NORMALITET I LYNN SHARON SCHWARTZS *THE WRITING ON THE WALL*

En vuxens perspektiv på föräldralösa barn står också i förgrunden i Schwartzs *The Writing on the Wall*. Romanen beskriver tiden för attacken på Twin Towers och de sex följande veckorna med fokus på Renata, en kvinna i trettioårsåldern vars liv bland annat omfattar en kärlekshistoria med en man, Jack, och arbete som språkexpert på Stadsbibliotekets forskningsavdelning. Varvat med berättelsens nu, där terrorattacken, den initiala chocken men även arbetet med att bearbeta traumat är centrala, möter vi Renatas minnen från barndomen med tvilingsystemen Claudia. Tillbakablickarna handlar mycket om ungdomens olika förluster; av systemen som drunknar, av systemens nyföd-

da barn som lämnas bort till informell adoption, av fadern som dör, av modern som drar sig undan in i sinnesförvirring och passivitet, och slutligen, efter att syskonbarnet Gianna i treårsåldern oväntat återlämnas till Renata av adoptivföräldrarna och lever med henne under fyra år, ännu en förlust då flickan kidnappas i ett obeckat ögonblick när Renata är 23 år gammal.

I efterspelet till terrorattacken möter Renata två barn. Det första är Julio, den sexmånadersbebis vars mamma Carmen, Jacks medarbetare, omkom i attacken. Jack hämtar barnet från dagis den 11 september och ger honom ett interim-hem tills dess Carmens puertoricanska släktingar kan ta över vårdnaden. Efter en vecka överlämnas Julio till sin mormor, vilket innebär ett uppslitande uppbrott för Renata och en första schism med Jack. Det andra barnet är en stum tonårsflicka som strax därefter följer efter Renata hem till Brooklyn. Renata blir alltmer övertygad om att detta är den försvunna systerdottern Gianna som kommit åter, installerar flickan i sin lägenhet och tar hand om henne, först utan Jacks vetskap. Uppenbart förvirrad tänker Renata omväxlande att det verkligen är Gianna som kommit tillbaka, alternativt att flickan kan bli Gianna om Renata bara tar tillräckligt väl hand om henne. Även detta barn återbörjas dock slutligen till sin familj, ett medelålders par. Men då det visar sig att de adopterat flickan, Jenny, bara tre år tidigare, och att de inte känner till hela hennes historik, lämnas frågan om flickans "rätta" identitet öppen vid romanens slut, och möjligheten nämns att ett DNA-test skulle kunna fastställa eventuella blodsband mellan henne och Renata.

I Schwartzs roman kommer alltså de föräldralösa, eller till synes föräldralösa barnen in i huvudpersonens liv i en kaotisk situation långt från det vardagliga livet. Strax efter terrorattacken, då Jack kommer hem med bebisen Julio skapar denna nya tresamhet en upplevelse av "normalitet" för Renata. Men hon reflekterar också över hur

Julio har ett element av "pretend" (101). Hennes reflektioner signalerar att hela familjeupplevelsen är orealistisk, till och med överklig, påverkad av en (posttraumatisk) sammanblandning av nuet och det förflutna, men samtidigt väsentlig för att hon ska känna någon typ av förankring eller meningsfullhet. Hon tar sig an bebisen och hemmalivet, medan Jack fortsätter att gå ut och arbeta med uppröjningsarbetet. När hon välkomnar Jack hem vid dagens slut känns det bra att hälsa honom "with a kiss and a drink like a 1950s suburban wife" (87), och när de tre vilar tillsammans på soffan, känner Renata att de är "like a makeshift family, strangers thrown together by disaster or war" (90). Här framställs ett vardagsliv som tycks vara i linje med den offentliga uppmaningen att gå vidare med livet "as usual" som televiserades flitigt under tiden direkt efter attackerna, men Schwartz gör det tydligt att detta normaliserande vardagsliv i själva verket är ett undantagstillstånd.

Eftersom bebisen blivit det barn som hon skulle kunna behålla istället för det förlorade barnet Gianna uppstår en konflikt mellan Renata och Jack då han kontakter Julios mormor för att överlämna pojken till henne. Strax därefter stöter Renata på en stum flicka vid en av de många platser där bilder av de saknade hängts upp av anhöriga, och hon tänker att "The girl might be suffering from amnesia or shock, after the attack. She might have been orphaned. . . . She might be anything. And anything might be made of her" (163). Eftersom flickan kan vara – eller bli gjord till – vad som helst, kommer hon för Renata att utgöra möjligheten att återförenas med den förlorade systerdottern, som hon under fyra år modrade på egen hand: "She could be Gianna, turned up after all these years. Why not? Gianna must be somewhere. Why not right here?" (164). Att flickan kan vara Gianna, eller möjligen kan bli gjord till Gianna, innebär också att hon utgör en möjlighet för Renata att återigen modra.

En förutsättning för Renatas modrande är också barnens tystnad. När hon minns Julio senare i berättelsen är det hennes sinnen som minns hans vikt, texturen på hans kläder, hans kind. Att det sensoriska överväger i relationen med Julio gör den till en "idyll", och Renata beskriver både den förspråkliga Julio och den stumma tonårsflickan som följsamma, "lätta". De föräldralösa barnen har inte någon egen röst, vilket för Renata gör dem till bättre människor, eftersom hon betraktar språk och tal som fullt av fällor och falskheter. Barnens tystnad skiljer dem från en verklighet som är infekterad av ett vilseledande språkbruk, särskilt i den televiserade medierapportering och politiska retorik som representerar den nationella agendan.⁷ Men barnens tystnad understryker att de fungerar som projektytor för vuxnas begär och behov.

I förhållande till Cunninghams föräldralösa är barnen hos Schwartz harmlösa och mer uppenbart sårbara. Hos båda fyller dock barnet funktioner för den vuxna karaktären som står i fokus, medan barnens egna önskningar och behov förblir okända. I dessa båda berättelser får familjerelationer utgöra skådeplatsen för ett drama om en nation i kris, om en nationell identitet i gungning. Barnen konstrueras i relation till de vuxna, men de bär ju också den symboliska bördan av att representera en framtid till vilken nuet måste förhålla sig. Om barnet/framtiden är präglad av ovisshet och otrygghet, men också av våld, är modersfiguren som vårdar denna ovissa/våldsamma framtid(potential) av särskilt (nationellt) intresse.

TILLFÄLLIGHETSMODRANDETS PRAKTIK

Medan föräldralösa barn är viktiga figurer i Cunninghams och Schwartzs romaner om definitioner av nation och familj, fungerar de alltså också som en förutsättning för den kvinnliga huvudpersonens tillfälliga modrande.⁸ Detta förhållande understryks också

av berättarperspektivet, ett tredjepersonsperspektiv som i både *The Children's Crusade* och *The Writing on the Wall* är fokaliserat genom modersfigurerna Cat respektive Renata. Det medvetande vi som läsare har tillgång till är alltså ett kvinnligt självreflexivt medvetande som i den akuta eller traumatiska situation som beskrivs också är ett "modersmedvetande" som prövande och kritiskt granskar sina egna val, bevelsesgrunder och familjära relationer. Medan huvudkaraktärerna för övrigt är mycket olika, har de det gemensamt att de går in i modrande praktiker oväntat och oplanerat, att de agerar i nuet men samtidigt minns en tidigare situation av modrande och förlust, och att de *gör* modrandet som en samtidigt rationell och irrationell praktik. I Renatas fall framställs modrandet av den stumma flickan som ett utslag av tillfällig sinnesförvirring; för Cat är konsekvenserna av modrandet sannolikt negativa. Men för båda framstår i ett visst läge modrandet som ofrånkomligt, som det mest rationella i en tillvaro präglad av oro, osäkerhet och lidande. Medan Cats historia slutar i en mor-son relation på färd mot en osäker framtid och ett övergivande av såväl den heterosexuella relationen som den professionella identiteten, kommer Renata småningom att välja bort det tillfälliga modrandet till förmån för den heterosexuella relationen.

Hos Cunningham figurerar sociala mödrar eller "tillfällighetsmödrar" i alla historierna. Medan utomjordingen Catareen i *Like Beauty* har förlorat sina barn på Northea och arbetar som nanny åt två barn i en rik vit människofamilj har Cat i *The Children's Crusade* förlorat sin lille son på grund av sjukdom, men intar en moderlig position i olika situationer som komplicerar gränser mellan privat och professionellt. Jag menar att Cunningham på ett intressant sätt *samtidigt* lyfter möjligheten att modra bortom sociala gränser, rasgränser, och till och med artsgränser *och* understryker en central förlust mitt i det modrande som karaktärerna ägnar sig åt, en förlust som hänger samman

med ett slags inneboende omöjlighet i modrandet som praktik.

Cat kan "spela" moderlig (när hon väntar på att jobbtelefonen ska ringa tänker hon "Momma's waiting" (124) och i förhållande till sin vite älskare leker hon med rollen: "Mama's had a very hard day" (111). Samtidigt framställs hon också som *ofrånkomligt* moderlig, bland annat när hon kan se den lille pojken i sina manliga kollegor, och när hon är "too maternal" i förhållande till älskaren (132). Modrandet är alltså samtidigt en *performance* och ett förhållningssätt, eller rättare en *förmåga* hon bär med sig i alla relationer. Slutligen tar hon plats som mamma åt den överlevande terroristpojken. Cats modrande av pojken framställs sålunda som laglös, självutplånande, och i viss mån präglad av överdrift, men också som en handling som tillåter henne att stiga ur "the machinery"; en liten handling av godhet som kan få en liten god effekt. Vid historiens slut står Cat fast vid detta beslut trots insikten att pojken utgör ett definitivt hot; eftersom han har lärt sig att döda, men inte förrän han känner ömhet för sitt offer, kan Cats omsorger bara leda till att han tar livet av henne. Hos Cunningham är alltså inte bara det föräldralösa barnet utan också den barnlösa modern kopplad till våld, död, och ett ifrågasättande av fria val.

Även hos Schwartz står det sociala modrandet i förgrunden; för Renata är det möjligt att göra eller approximera moderskap men inte att vara en mor. Hon bär på en enorm skuld över att inte ha lyckats med modrandet av Gianna, sett som omsorg och ansvar, och Julio och Jenny erbjuder henne tillfälle att göra bot och bättring. Men senare kommer Renata att förkasta modrandet, och när hon "tillfrisknat" fördömer hon paret som adopterat Jenny som ett ersättningsbarn för det barn de tidigare förlorat: "They disgust her. She's disgusted by the whole scene, the smug, well-off couple, reunited with the child they selected to receive their love . . . They picked Gianna the

same way they picked [their dog]” (276-7). När hon besökt Julio hos mormodern minns hon återigen den stumma flickans familj, och jämför sitt eget förhållningssätt till den lille pojken med deras. Centralt är att hon definierar sitt eget förhållningssätt som sundare just därför att hon har förmågan att lämna honom: “... she loves him, but has no trouble saying goodbye and leaving him. She loves him because of the days they spent together, not because he represents an opportunity for redemption” (292).

Renata reflekterar mycket över hur hon tvingades lära sig modrandet som mycket ung, och hur hon trots alla ansträngningar “straffades” med systerdotterns försvinnande. För Renata handlar modrandet mycket om att vara kapabel, att veta hur det görs. Renata besöker sin mor både med Julio och med tonårsflickan, liksom för att få moderns bekräftelse på att hon, trots att Gianna försvann, är mäktigt moderskapet. Men resultatet blir inte den önskade bekräftelsen. När modern vid det andra besöket kommer ur sin apati och glömska och säger: “you’ve got to stop using these children!” (250), , sätter hon klarsynt sin dotter på rätt spår när denna har tappat verklighetsförankringen. Dock blir det slutligen hotet om att Jack kan gå förlorad som avgör att Renata återför tonårsflickan till föräldrarna. Renatas förhållande med Jack återupptas efter en tid, och det är tydligt att hon varit tvungen att välja mellan honom och barnet, och att detta val också motsvarar ett val mellan galenskap och sundhet, mellan att vara en dålig mor präglad av överdrift och gränslöshet eller en god kvinna. Hur kan vi förstå dessa berättelser om relationer mellan kvinnor och barn utifrån den nationsspecifika kontext där de tar form?

TILLFÄLLIGHETSMODRANDE I EN KONTEXT AV AMERIKANSKT NATIONELLT TRAUMA

Som Elaine Tuttle Hansen observerar har

definitioner av – och myter om – ett gott moderskap sedan länge ett inslag av just detta: “letting go”. I patriarkala berättelser, menar Hansen, är det som i berättelsen om den “vise” kung Herodes att “The ‘good’ woman and mother can speak only to erase her authority, to renounce possession, to disown her desire; a mother is someone who sacrifices something she has or wants, or is willing to do so, for the good of another”; det är med andra ord kvinnan som är beredd att ge upp barnet som är den goda kvinnan och den “rätta” modern. Vidare, fortsätter Hansen: “to want a child too much – so much that one breaks the law – is still to prove that one isn’t really a fit mother . . . The good mother understands the limits of her love and polices the dangers of maternal excess” (1997: 23).

I den posttraumatiska, nationsspecifika och patriarkala kontext där Cunninghams och Schwartzs romaner utspelar sig har moderskap blivit såväl firat som misstänkliggjort. Susan Faludi har visat att en enorm medial uppmärksamhet riktades mot de kvinnor som den 11 september var havande och sedermera födde barn vars fäder dött i attackerna. Dessa mödrar firades för att deras bebisar var “reasons to hope” och framhölls som goda kvinnor så länge de gick med på att hylla de döda männen som nationella hjältar. Senare kom dock många av dem att misstänkliggöras när de fann nya partners eller blev alltmer motvilliga till att samarbeta med massmedia i upprätthållandet av den patriotiska berättelsen om manligt hjältemod. I medieretoriken efter 9/11 kom alltså kvinnor och mödrar allteftersom att framstå som alltmer tvivelaktiga i sin patriotism (Faludi 2007: 89-115). Mödrar till “orphans” kom generellt att framställas som otillräckliga och opålitliga, medan de döda fäderna fortsatt framställdes som hjältar värda att hylla.

Båda romanerna formulerar en kritik av den massmediala 9/11-retorikens heroisering av de försvunna fäderna, i och med att fäder här är mycket mer marginella figurer

än mödrar. Samtidigt finns vad jag vill kalla konservativa rester i romanerna som ställer modrande i motsatsrelation till fadrande. Här är det bara kvinnor som bryr sig om barn, och av olika skäl tar sig an dem, i det vardagliga omsorgsarbete som är modrandet (Holm 1993). Hos Schwartz är Jack en klassisk fadersfigur under veckan med Julio då han arbetar utanför hemmet, medan Renata och bebisen stannar hemma, och vid ett tillfälle kommenterar han att det är "nice to remember there is a domestic life" vilket Renata knappast kan glömma under dagarna i hemmet. När hon tagit hand om den stumma flickan tänker Renata om Jack: "He could be the dad. Or something close to it" (225). Men i Sharon Schwartzs roman är män framför allt hotfulla, och Renata ser män som individer som vill ha makt, skapar sina egna regler, vill kriga och döda, och våldtar barn och kvinnor. I övrigt är "fader okänd" ett genomgående tema i romanen; att farbrodern Pete är den "okände" fadern till systerdottern är en förtigen familjehemlighet, Julios pappa omnämns bara som "okänd", och Renatas egen far är precis som Jennys adoptivpappa en skuggfigur. Hos Cunningham finns fäder med i berättelserna men även där mestadels som skuggor, och aldrig i omvårdande situationer. Ibland är de okända som i fallet med terroristpojarna, andra fadersfigurer i romanen dör antingen faktiskt eller symboliskt.⁹

Romanerna blir intressanta genom sin fokus på moderskap i en tid då den offentliga retoriken i USA framför allt präglas av patriotiska hyllningar av (döda) fäder, en typ av hyllning som romanerna alltså på inget vis stödjer. De blir också intressanta just eftersom de närmar sig det nationella traumat genom representationer av kvinnors *problematiske* familjeansvar, deras *problematiske* modrande, vilket leder åt motstridiga håll i min feministiska tolkning. Å ena sidan står bristfälligheterna i modrandet ofta i förgrunden. De kvinnliga karaktärernas beslut att modra föräldralösa barn framställs

som utslag av galenskap eller förvirring. Schwartz väljer att låta Renata ge upp modrandet och bli en "god kvinna" medan Cunninghams Cat vägrar "släppa taget" och därmed modrar "överdrivet". Detta behöver ju ingalunda tolkas som en dekonstruktion av moderskap, utan kan tvärtom förstås som fortsättningen på en lång tradition av att klandra kvinnor för "felaktigt" modrande (Ladd-Taylor och Umanski 1998), men en sådan tolkning vore att läsa texterna "mothårs". Å andra sidan kan deras ifrågasättande av moderskapets "naturlighet" och deras fokus på tillfällighetsmodrande som praktik tolkas som ett ifrågasättande av moderskap som identitet, och som ett framhållande av modrande som ett flexibelt görande, vilket förvisso kan verka frigörande. Slutligen menar jag också att romanernas sätt att radera, marginalisera och "döda" fäder, samt att sätta mor-barn-dyaden (i omarbetad form) i förgrunden utgör en kritik av den hegemoniska nationalistiska retoriken. Cunninghams roman är allra mest effektiv i detta avseende, särskilt eftersom den inte slutar i ett upprätthållande av det heterosexuella parförhållandet utan vågar stanna i ett omdefinierat familjeskap präglad av gränsöverskridanden, hur problematiska dessa än ter sig.

AVSLUTNING

Genom sina berättelser sammanväver Cunningham och Schwartz på olika sätt nationella politiska skeenden med vardagligt familjeliv. Romanerna är mycket upptagna med frågor om vad som egentligen definierar "familj".¹⁰ Är det gemensam substans (blod, gener), fria (eller inte så fria) val, eller gemensamma praktiker? Författaren Marilynne Robinson reflekterar i en essä: "One's family are those toward whom one feels loyalty and obligation, and/or from whom one derives identity, and/or to whom one gives identity, and/or with whom one shares habits, tastes, stories, customs, memories. This definition allows for

families of circumstance and affinity as well as kinship” (2005: 87). Det föräldralösa barnets primära funktion i berättelser om 9/11 är måhända att möjliggöra formering och utforskande av tillfälliga familjer – “families of circumstance” – som i olika grad också sammanhänger med idéer om nationell tillhörighet. Medan både Cunninghams och Schwartzs romaner prövar gränserna för “familj” ger de mycket olika bilder av var dessa gränser går, och vad de betyder. Hos Cunningham finns inga “vanliga” familjer, det som ofta kallas “dysfunktion” är snarast regel. Familjer i *Specimen Days* är uppbrutna, omskapade, temporära, och länkade till våld. Blodsband har inget primat, inte heller lagen. Det är dock primärt kvinnor som skapar familjeband med barn i romanen, vilket visar att “alternativa” familjeformationer inte behöver sammanhålla med “alternativa” könsmonster. Hos Schwartz finns en idé om att normalitet trots allt är grundad på blodsband och på lagen, gränser som upprätthålls vid romanens slut fastän de varit upphävda för en tid under terrorattackernas omedelbara efterspel.

Medan det föräldralösa barnet förvisso kan signalera hjälplöshet, sårbarhet, och behovet av familj, är denna figur samtidigt ett “ofamiljärt” barn, en “andre” som kan utgöra en utmaning av släktskapets inklusivitet, eller till och med ett hot mot familjen. Våld och risk präglar de föräldralösa hos Cunningham. Hos Schwartz framställs barnen som hotade, inte hotfulla, de är tysta och “lättamma” barn, som också delar en omedvetenhet om sin förlust. Där Schwartz slutar i ett “sunt” uppgivande av modrandet av barn som inte är de “egna”, slutar Cunningham i ett bejakande av modrandet av det ofamiljära barnet. Gemensamt för berättelserna är att föräldralösa barn framstår som chiffer, tysta, hotfulla, våldsamma, excentriska, gåtfulla, eller egensinniga. Deras tystnad och okända personliga historier lämnar dem öppna för vuxnas tolkningar, och de blir skådeplatser för vuxnas känslor,

behov och begär. Modrandet är i båda romanerna ett distinkt kvinnoarbete även om dess naturlighet ifrågasätts, och dess inneböende motsättningar undersöks. Båda berättelserna laborerar också med gränser för hur familjpositioner kan vara symboliskt representativa för nationen: medan (den döde) fadern och barnet båda kan fylla denna symboliska funktion, har modersfigurer och (tillfällighets-)modrande uppenbarligen en väsentlig men samtidigt prekär plats i den nationella familjen.

NOTER

1. För fler exempel se t.ex. Jonathan Safran Foers *Extremt högt och otroligt nära* (2005) om en liten pojkes saknad efter sin döde far, och Ken Kalfus *A Disorder Peculiar to the Country* (2006) där terrorattackernas eftereffekter framställs metaforiskt via en kärnfamilj i upplösning.
2. Litteraturkritiker har undersökt föräldralöshetens symboliska betydelse i den tidiga amerikanska litteraturen (Pazicky 1998) och i barnlitteraturen (Nelson 2001; Griswold 1992). Dess betydelse i romaner från 1980-talet till 2000-talet undersöks i *Making Home* (Holmgren, Kella och Wahlström 2013), som fokuserar på afrikansk-amerikanska barn, vita euro-amerikanska barn, och indianbarn (Native Americans) och deras vägar till och från familjer genom “kinship building” i romaner av Barbara Kingsolver, Linda Hogan, Leslie Marmon Silko, Marilynne Robinson, Michael Cunningham, Jonathan Safran Foer, John Irving, Kaye Gibbons, Toni Morrison, Octavia Butler och Jewelle Gomez.
3. <http://www.ttof.org/html/>
4. Se Askeland (2006) för ingående diskussioner om barn i dessa olika grupper.
5. Vi menar också att föräldralöshet blir en särskilt frekvent trop i skönlitteraturen under perioder av upplevd nationell kris. För en diskussion om föräldralöshet som fenomen i amerikansk litteratur från 1600-tal till 1800-tal se Pazicky (1998).
6. Se Nguyen (2008) för ett resonemang omkring föräldralösa i ungdomslitteratur efter 9/11 och Faludi (2007) angående den medieuppmärksamhet som ägnades de barn som föddes in i “föräldralöshet” efter terrorattackerna, d.v.s. vars fäder omkom den 11 september 2001.

7. Se David Cockley (2009) angående hur Sharon Schwartzs roman kritiserar medieretoriken och de politiska talen om 9/11.
8. För diskussioner om modrande som begrepp, se framför allt Sara Ruddick (1989), se även Ulla Holm (1993). För en god introduktion till feministiska studier om modrande och moderskap från 1970-tal till 1990-tal se Elaine Tuttle Hansen (1997), ssk. s. 6-15.
9. En tematik som jag dessvärre inte kan utveckla här är rasifieringen av "goda" familjerelationer, eftersom afroamerikanska och latino/latina-karaktärer representeras som mer kapabla än vita till empati och omsorg över gränser.
10. Denna fokus delas med många andra post-9/11-romaner, bl. a. Foers *Extremely Loud and Incredibly Close* (2005), Kalfus, *A Disorder Peculiar to the Country* (2006) och Lorrie Moores *A Gate and the Stairs* (2009). Detta har tolkats som en flykt från "det politiska" (Cockley 2009, Gray 2009, Rothberg 2009) men kan likaväl tolkas som ett åskådliggörande av arbetet med att förstå samband mellan "det vardagliga" och "det politiska" i en situation av nationell kris.

LITTERATUR

- Anderson, Benedict (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, Verso
- Ariès, Philippe (1960/1982). *Barndomens historia*. Stockholm, Gidlund
- Askeland, Lori, red (2006). *Children and Youth in Adoption, Orphanages, and Foster Care: A Historical Handbook and Guide*. Westport, Greenwood
- Cockley, David (2009). "Lynn Sharon Schwartz's *The Writing on the Wall*: Responding to the Media Spectacle.", i: *Studies in American Jewish Literature* 28, p. 14-27
- Collins, Patricia Hill (1998). "It's All in the Family: Intersections of Gender, Race, and Nation.", i: *Hypatia* 13 (3), p. 62-82
- Cunningham, Michael (2005). *Specimen Days*. Farrar, Straus, Giroux
- Ehrenreich, Barbara and Arlie Hochschild, red. (2002). *Global Woman: Nannies, Maids, and Sex Workers in the New Economy*. New York, Holt
- Ehrenreich, Nancy, red. (2007). *The Reproductive Rights Reader: Law, Medicine, and the Construction of Motherhood*. New York, New York UP
- Faludi, Susan (2007). *The Terror Dream: What 9/11 Revealed About America*. London, Atlantic
- Gray, Richard (2009). "Open Doors, Closed Minds: American Prose Writing at a Time of Crisis.", i: *American Literary History* 21:1, p. 128-148
- Griswold, Jerry (1992). *Audacious Kids: Coming of Age in America's Classic Children's Books*. New York, Oxford UP
- Hansen, Elaine Tuttle (1997). *Mother Without Child: Contemporary Fiction and the Crisis of Motherhood*. Berkeley, University of California Press
- Holm, Ulla (1993). *Modrande och praxis: en feministfilosofisk undersökning*. 2a utgåvan. Göteborg, Daidalos
- Holmgren Troy, Maria, Liz Kella och Helena Wahlström (2014). *Making Home: Orphanhood, Kinship, and Cultural Memory in Contemporary American Novels*. Manchester, Manchester UP
- Kincaid, James (1998). *Erotic Innocence: The Culture of Child Molesting*. Durham, Duke UP
- Ladd-Taylor, Molly och Lori Umanski, red. (1998). "*Bad Mothers*": *the Politics of Blame in Twentieth-Century America*. New York, New York UP
- Levander, Caroline (2006). *Cradle of Liberty: Race, the Child, and National Belonging from Thomas Jefferson to W. E. B. Du Bois*. Durham, Duke UP
- Levander, Caroline, and Carol J. Singley, eds. (2005) *The American Child: A Cultural Studies Reader*. New Brunswick, Rutgers UP
- Lewis, R.W.B. (1955). *The American Adam: Innocence, Tragedy and Tradition in the Nineteenth Century*. Chicago, University of Chicago Press
- Nelson, Claudia (2001). "Drying the Orphan's Tears: Changing Representations of the Dependent Child in America, 1870-1930." i: *Children's Literature* 29, p. 52-70
- Ngyuen, Kim Hong Thanh (2008). *Imagining Orphanhood post-9/11: rhetoric, trope, and therapy*. Diss. University of Iowa
- Pazicky, Diana Loercher (1998). *Cultural Orphans in America*. Jackson, UP of Mississippi
- Robinson, Marilynne (2005). "Family." *The Death of Adam: Essays on Modern Thought*. New York, Picador, p. 87-107
- Rothberg, Michael (2009). "A Failure of the imagination: Diagnosing the Post-9/11 Novel: A Response to Richard Gray.", i: *American Literary History* 21:1, p. 152-158
- Ruddick, Sara (1989) *Maternal Thinking: Toward a Politics of Peace*. Boston, Beacon Press
- Sánchez-Eppler, Karen (2005). *Dependent States:*

The Child's Part in Nineteenth-Century American Culture. Chicago, University of Chicago Press

- Sharon Schwartz, Lynn (2005). *The Writing on the Wall*. New York, Counterpoint
- Spillers, Hortense (1987). "Mama's Baby, Papa's Maybe: an American Grammar Book", i: *Diacritics* 17 (2), p. 64-81
- Tyler May, Elaine (1988). *Homeward Bound: American Families in the Cold War Era*. New York, Basic

- Tyler May, Elaine (1995). *Barren in the Promised Land: Childless Americans and the Pursuit of Happiness*. New York, Basic, 1995
- Winddance Twine, France (2011). *Outsourcing the Womb: Race, Class and Gestational Surrogacy in a Global Market*. New York and London, Routledge
- Yuval-Davis, Nira (1997). *Gender and Nation*. London, Sage